

Wetterling Gallery

Ylva Ceder Confluence

November 16 - December 22, 2017

Text av Ola Larsmo

I september i år gjorde den amerikanska tv-prataren Megyn Kelly skandal när hon i en debatt kläckte ur sig repliken: "Jesus var också en vit man!" Uttalandet blev av många olika skäl en snackis. Vad menade egentligen Kelly, som då arbetade för högerkanalen Fox News, med "vit"? Som flera debattörer påpekade levde Jesus enligt Nya Testamentets texter i Palestina för tvåtusen år sedan, mitt i vad som varit en av historiens verkliga genomfartsleder – här möts Sidenväg och Medelhav och imperierna avlöste varandra. Att förknippa Jesus, som förmodligen hade ett typiskt mellanösternutseende, med den mycket sentida rasbeteckningen "vit" blir ur alla pålästa perspektiv löjligt.

Men den lite flugiga debatten påminde oss om hur okunniga många av oss faktiskt är om hur långt de vandrat, de självklara kulturella symboler och uttryck som funnits i vardagen i hundratals eller rentav tusentals år. Inte minst Bibelns berättelser, symboler och gestalter har varit en del av svensk föreställningsvärld så länge det funnits en skriftlig kultur. För femtio-sextio år sedan kunde svenska skolbarn Palestinas geografi bättre än Norges eller Finlands, och många hade lättare att peka ut Genesarets sjö på kartan än Ladoga.

Vad är då "kultur"? Eller med ett lite rostigt uttryck som tvärvaknat i den politiska debatten, "svensk kultur"? Ett citat ur en dikt av Esaias Tegnér brukar dyka upp i diskussionen: "All bildning står på ofri grund till slutet/ blott Barbariet var en gång fosterländskt"¹. Den insikten som Tegnér på 1830-talet ville förmedla var att all kultur handlar om sammanväxningar, av odling, som ordet ju betyder. Att alla "kulturer" lånar och stjälar impulser och intryck från alla håll och kanter är ingenting konstigt. Annars finge man väl nöja sig med att sitta och slå med en kotte på en sten.

Vid sidan av Tegnérns tanke fanns en annan idé som vi också förknippar med 1800-talets nationalromantik: att det fanns en genuin och ursprunglig folkkultur som var hotad. Det gällde att urskilja och bevara denna innan det moderna samhället hunnit utplåna den. Redan på sjuttonhundratalet dyker tanken upp hos till exempel filosofen Herder att man kunde hitta en särskild "folksjäl", en kollektiv identitet hos en särskild etnisk grupp, genom att fördjupa sig i "folkkulturen", allmogemålningar, folkvisor och så vidare. Många författare och akademiker lade mycket möda på att samla in sagor och folkvisor, dialektala uttryck och språkvarianter och andra

¹ Ur "Sång den 5 april 1836"

Wetterling Gallery

uttryck för folklig kultur, vilket vi ska vara mycket glada för; en konstskatt nyss sedd över axeln som inte tillräckligt "fin" räddades till eftervärlden.

Men vad hittar man då om man rotar i denna "folksjäl"? Tack vare all bevarad folklig kultur i såväl Sverige som andra länder kan vi idag också urskilja hur olika kulturella särdrag vandrat över världen och mellan samhällsklasser. Det svenska runalfabetet är i sig ett gott exempel. Germaner kommer vid vår tideräknings början i kontakt med romare och plockar upp skrivtecken som blir grunden till det första runalfabetet. Romarna har i sin tur ytterst hämtat skrivtecknen från de semitiska fenicierna. Runorna börjar som ett exklusivt högstatusfenomen och slutar under medeltiden som den enda folkskriften, använd för alla syften. (På övervakningen den tidens största kristna kyrka Hagia Sofia, i Konstantinopel, senare moské, har vikingen "HALFDAN" krafsat in sitt namn med runor i en marmorbalustrad.) På liknande sätt blir överklassdansen polonaise (franska för "polsk") till folkdansen polska. Olika bilder, ornament, myter och idéer vandrar över kontinenter och verkar inte bry sig särskilt mycket om vilket sammanhang de till sist hamnar i. "Folksjälen" är till sist en mosaik av sådana bitar från olika håll.

Ylva Ceder har odlat en realistisk stil som ändå är mycket stiliserad, detta genom att avbilda det till synes vardagliga i skarpa, förhöjda detaljer ofta skapat en känsla av öververklighet. Jag är särskilt förtjust i bilder som "En alldeles särskild dag" från 2014, som avbildar vad som kan vara en lokal syförening någonstans i Sverige. Kvinnorna runt bordet är upptagna med sitt rosa garn. Köksluckorna och plastlamporna är sådana vi alla känner igen. Scenen andas lugn koncentration och vardag. Men utanför fönstret råder ett helt annat, kyligt vinterljus; det är inte "överkligt", det är inte heller "realistiskt" (annat än i tekniken), det är som om två verkligheter möts och inte riktigt vill samsas på samma plats. Det där mötet mellan två slags ljus som närmast befinner sig i konflikt – dagsljus och gult elektriskt ljus – får mig att tänka på Anders Zorns berömda "Natteffekt" från 1895, där han låter skenet från gasljus och elektriskt ljus mötas i ansiktet på modellen (hustrun Emma), som två olika uttryck för det moderna, det som inte gick att se förrän natten kunde lysas upp och människornas värld framträdde på ett nytt sätt.

Zorn är på sätt och vis närvarande i den nya sviten av bilder. Det är också Carl Larsson, två konstnärer som vi förknippar med det "folkliga", den sena artonhundratalskonstens starka intresse för folk- och allmogekultur. Vi känner igen Ylva Ceders teknik, inte minst hyperrealismen och de två sorternas ljus som möts i de ofta folktomma men rikt utsmyckade. Men vilka slags möten handlar det om? Allt är bekant och samtidigt aningen främmande, vilket det tar en stund att urskilja. Målningarna avbildar miljöer vi känner igen som emblematiska för svensk "folkkultur" – som Hälsingegårdar eller interiörer smyckade med klassiska dalmålningar. Vad är det vi känner igen och samtidigt inte känner igen?

Den klassiska dalmålningen, själva inbegreppet av svensk "folkkonst", växer fram under sjuttonhundratalets andra hälft. Det är måleri som lånat starka drag av barockens uttrycksmedel, men flyttat ut i bondgårdarna; och motiven är ofta religiösa. I dalmålningen möter berättelser ur Bibelns Mellanösternvärld landskap och miljöer ur konstnärens samtid. Resultatet blir en särskild sorts fantastik, ofta med en märkligt prunkande kurbits, fantasiblomman som också den hämtats ur

Wetterling Gallery

Bibelns föreställningsvärld, gigantiskt svällande över motiv som De Fåvitska Jungfrurna eller Den Rike Mannen. Också i denna folkkultur möts tankar och motiv som färdats över halva planeten för att mötas.

Precis samma sak händer nu i Ylva Ceders nya bilder. Men med skillnaden att det är andra influenser, andra bilder och berättelser som växer samman med motiv och miljöer vi vant oss att betrakta som "Det genuint svenska". Här är motiv från Sidenvägen och medeltida persisk konst, kufisk kalligrafi från 1000-talets Irak inflätat i en svensk textilbonad från Hälsingland, ornament från Samarkands kupoler på en kakelugn. Det hela är på samma gång bekant och obekant.

Somliga betraktare uppfattar kanske Ceders bilder som provokationer – det beror på hur rädd man är av sig. Bilder av ett svenskt kyrkorum där man möter en änglabild ur tydlig muslimsk bildtradition får kanske en och annan högerextremist att se sina värsta farhågor besannade. Annat är mindre kontroversiellt, som när den klassiska bilden av Jesus och Muhammed ridande sida vid sida, först målad i trettonhundratalets Tabriz i dagens Iran, nu dyker upp som väggdekoration i en gammal gård i Dalarna. Uppfattar man detta som provokativt är det nog för att man stirra sig blind på uppfattningen av religionen Islam som kontroversiell. Men provokationen är inte vad Ceder är ute efter. Utan frågan om vad som är bekant och vad som är obekant i de bilder vi vant oss vid att betrakta som "svenska" eller "folkliga". Längst inne i det bokstavligen hemvävda finner vi det som vi fått av någon annan, långt borta, som gåva eller som ett lån eller köp.

Det är en viktig insikt. För just folkkulturen är en plats där somliga också vill hitta det som skiljer oss åt, som är något ursprungligt i meningen omöjligt att härleda ur något annat, utan band till andra delar av världen. Men som Ceders bilder påminner är detta en illusion. Svensk folkkultur har alltid hämtat motiv ur en gemensam världsskatt av symboler, religiösa föreställningar, dekorativa färger och former. Profeten Elias himmelfärd är en del av dalakonsten, trots att den antogs ha ägt rum någonstans i Palestina 2700 år innan någon dalmålare fäste den på en vägg eller en skåpdörr.

Det är vad kultur gör; den fogar samman, tvinnar ihop våra liv och olika delar av världen till en sammanhängande berättelse. Med stor målerisk skicklighet tvingar Ceder oss ut ur vårt vaneseende, får oss att se det alltför välbekanta på nytt genom att ändra litet på förutsättningarna. Den nya sviten bilder påminner oss om något förtröstansfullt. Att historien är ett sammanväxande och att mänsklig kultur alltid handlat om detta. Eller för att låna några vackra ord från en av Tegnér's generationskamrater, Erik Gustaf Geijer:

*"Fram går denna lag, som för människorna allt närmare till varandra; fram går den oupphörligt, i tvedräkt om ej i endräkt, i hat om ej i kärlek, i ondo om ej i godo; - källa till elände eller sällhet, civilisationens välsignelse eller förbannelse, - allt efter som var och en till densamma förhåller sig."*²

² Ur "Om vår tids inre samhällsförhållanden" från 1845.